

Początki państwowości Japonii

Ogólna charakterystyka Japonii

Japonia jest krajem wyspiarskim, którego powierzchnia wynosi 377 944 kilometrów kwadratowych¹. Archipelag japoński położony jest na zachodnim Pacyfiku u wschodnich wybrzeży Azji. Rozciąga się on łukiem, wzdłuż kontynentu Azjatyckiego, na przestrzeni ponad 3 tysięcy kilometrów. Takie położenie tego wyspiarskiego kraju sprzyjało rozwojowi jednolitej kultury odizolowanej od reszty świata, która przyjmowała wybrane elementy kultur obcych, a w szczególności chińskiej.

Japonia położona jest na czterech głównych wyspach: *Hokkaidō*, *Kyūshū*, *Shikoku* i *Honshū* oraz na ponad 6800 małych wysepkach rozmaitych rozmiarów, które łączą się w archipelagi. Wyspy otoczone są od wschodu i południa przez ocean Spokojny, a od strony północnej i zachodniej przez morza: Morze Ochockie, Morze Japońskie i Morze Wschodniochińskie. Takie położenie geograficzne Japonii powoduje występowanie dużej różnorodności klimatów w tym kraju, ale jego większość znajduje się w strefie umiarkowanej. Aż 72,8 procent powierzchni kraju to wzgórza i góry, dlatego też Japonia jest jednym z krajów o największej gęstości zaludnienia na świecie². Zgodnie z danymi statystycznymi,

1 GUS, *Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2012*, Warszawa 2012, s. 72.

2 E. Pałasz-Rutkowska, K. Sarnecka, *Historia państw świata w XX wieku: Japonia*, Warszawa 2004, s. 17.

liczba ludności zamieszkującej Japonię wynosi 127 320 000, a średnia gęstość zaludnienia wynosi 336 osób na kilometr kwadratowy³. Warto zauważyć, że w samej stolicy Japonii, Tokio zamieszkuje ok. 12 868 osób na kilometr kwadratowy.

Obecnie w Japonii panuje ustrój parlamentarny z monarchią konstytucyjną, a głową państwa jest cesarz Akihito. Japoński parlament składa się z dwóch izb: Izby Reprezentantów, z 480 miejscami i kadencją czteroletnią, oraz Izby Radców, z 242 miejscami oraz sześcioletnią kadencją⁴. Ustrój ten jest dla Japonii stosunkowo młody, bo istnieje dopiero od 1946 roku.

Początki państwowości Japonii nie są nam w pełni znane do dziś. Wynika to między innymi z faktu, że źródła pisane jakimi dysponujemy i z których czerpiemy wiedzę o tym kraju nie są z punktu widzenia historiografii uważane za całkowicie wiarygodne, a wiele kwestii w nich zawartych wyklucza się wzajemnie, uniemożliwiając rekonstrukcję jednej, wiarygodnej wersji wydarzeń. Ponad to na wiele zapisów znajdujących się w owych źródłach brak jest jakichkolwiek dowodów naukowych, które potwierdzałyby wiarygodność ich twórców.

Źródła wiedzy o początkach państwowości japońskiej

Do najstarszych, japońskich źródeł pisanych, z których czerpiemy wiedzę o początkach powstania państwowości Japonii i instytucji cesarza należą dwa dzieła: *Kojiki* (Księga dawnych wydarzeń) skompilowana w 712 roku, oraz *Nihonshoki* (Kronika japońska), znana również pod nazwą *Nihongi*, z 720 roku⁵. Księgi te, choć pochodzą z VIII wieku n.e., wyczerpująco opisują najdawniejsze dzieje Japonii i do dziś uważane są za święte księgi shintoizmu⁶. *Kojiki* składa się z trzech ksiąg: pierwsza z nich opisuje okres od początku świata do założenia cesarstwa, a pozostałe dwie są kronikami prowadzonymi do roku 628, czyli do końca rządów cesarzowej Suiko. *Nihongi* z kolei składa się z trzydziestu ksiąg,

3 GUS, *op. cit.*, s. 72.

4 *Ibidem*, s. 131.

5 J. Tubielewicz, *Historia Japonii*, Wrocław 1984, s. 17–19; cyt. dalej: J. Tubielewicz I.

6 A. Kość SVD, *Filozoficzne podstawy prawa japońskiego w perspektywie historycznej*, Lublin 2001, s. 38.

z czego dwie opisują tzw. „okres bogów”, a pozostałe stanowią kroniki ziemskich wydarzeń, które kończą się na panowaniu cesarzowej Jitō w roku 697. Zarówno *Kojiki* jak i *Nihongi* powstały z rozkazu cesarskiego w celu umocnienia władzy cesarza, nadaniu boskiego autorytetu panującemu i jego rodowi oraz podporządkowaniu narodu boskim posłańcom na ziemi⁷. Przez wieki zostały one podniesione do rangi „ksiąg świętych” i stanowiły podstawę nauczania od okresu Meiji aż do roku 1945, kiedy to Japonia poniosła klęskę podczas II wojny światowej. Dziś wykorzystywane są przez uczonych wielu dyscyplin – historyków, archeologów czy językoznawców – jako pewnego rodzaju źródło wiedzy.

Ponieważ obie księgi oparte są na przekazach ustnych, ich wiarygodność historyczną podważa wielu współczesnych historyków⁸. Księgi, a w szczególności *Kojiki*, obfitują w opowieści i legendy o najdawniejszych, pierwszych władcach Japonii, dla których poparcia nie znaleziono zbyt wielu dowodów archeologicznych. Dzieje się tak być może z dwóch powodów. Po pierwsze, nauka archeologii w Japonii jest stosunkowo młoda, a badania nad *Kojiki* rozpoczęto dopiero w XVIII wieku. Praca nad interpretacją tej księgi trwa do dziś, a nie-Japończycy mają swój udział w tych badaniach dopiero od niespełna stu lat.⁹ Po drugie, rząd Japonii hamuje możliwość przeprowadzenia badań archeologicznych grobowców uznawanych za potencjalne miejsca pochówku legendarnych władców tłumacząc, że nie należy naruszać świętości tych miejsc i zakłócać spokoju zmarłych.

Bardziej wiarygodnych wzmianek o państwie japońskim możemy szukać w źródłach zagranicznych, a przede wszystkim w chińskich kronikach dynastycznych. W kronice wcześniejszej dynastii Han, zwanej *Ch'ien Han shu* (od 206 r. p.n.e. do 8 r. n.e.) oraz w kronice późniejszej dynastii Han, *Hou Han shu* (25–220 r.), znajduje się pierwsza, istotna informacja o Japonii¹⁰. Opisuje ona kraj *Wa*, inaczej *Wakoku*, który podzielony był na sto lub więcej małych państweczek, z których kilka posyłało daninę na chiński dwór¹¹. Warto tutaj zwrócić uwagę na nazewnictwo jakie stosowali starożytni Chińczycy w stosunku do Japonii. Nazywają oni ją, a co za tym idzie

7 J. Tubielewicz, *Mitologia Japonii*, Warszawa 1977, s. 22; cyt. dalej: J. Tubielewicz II.

8 E. Pałasz-Rutkowska, K. Sarnecka, *op. cit.*, s. 20.

9 W. Kotański, *Opowieści o pierwszych władcach japońskich*, Warszawa 1990, s. 8; cyt. dalej: W. Kotański I.

10 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 17–19.

11 J.W. Hall, *Japonia*, Warszawa 1979, s. 30.

również jej mieszkańców, *Wakoku* co przypuszczalnie oznaczało *kraj karłow*¹². Co ciekawe, nazwa kraju znana nam dziś czyli *Nihon* (*Nippon*), czyli po polsku *Japonia*, pojawiła się najprawdopodobniej dopiero w VII wieku n.e. kiedy to japoński dwór zażądał od dworu chińskiego aby ten zaprzestał stosować nazwę *Wa*¹³. Nazwa *Nihon* tudzież bardziej oficjalnie *Nippon* oznacza *kraj wschodzącego słońca* i odnosi się ona do geograficznego położenia Japonii względem Azji¹⁴. Warto zwrócić uwagę na znaki *kanji* jakimi zapisano nazwę kraju: 日本 gdzie znak 日 oznacza *dzień* lub *słońce*, a znak 本 oznacza *początek*, co w połączeniu tych dwóch znaków daje nam złożenie 日本 – *początek dnia* czytane jako *Nihon* a nam znane pod nazwą *Japonia*. Tak więc, wydawałoby się współczesne, określenie Japonii jako kraju wschodzącego słońca, wywodzi się od semantyki znaków jakimi nazwa kraju została zapisana już wieki temu. Kolejne informacje znajdujemy w kronice dynastii Wei o tytule *Weishih* (220–264 r.). Zapisy dotyczą okresu od 238 r. do 247 r. kiedy to poselstwa z Japonii były kilkakrotnie wysyłane do chińskiego gubernatora, który rezydował wówczas w Korei nieopodal dzisiejszego Seulu. Posłowie chińscy z kolei rewizytowali Japonię i byli oni przyjmowani na Kyūshū. Notatki odnoszące się do tych wydarzeń zostały sporządzone na podstawie opisów naocznych świadków, którymi najprawdopodobniej byli urzędnicy lub kupcy chińscy, którzy podczas swoich podróży po Japonii odwiedzali jej ośrodki polityczne¹⁵. Kolejna istotna informacja, którą przekazuje nam kronika *Weishih* dotyczy małego państwa *Yamatai*, położonego na wyspach japońskich, którym rządziła królowa Himiko. Następnie, istotne wzmianki o kraju kwitnących wiśni pojawiają się dopiero w kronikach dynastii południowej Sung (420–479 r.). Owe zapisy świadczą już o regularnych kontaktach dworu chińskiego z japońskim, który zlokalizowany był wówczas na półwyspie Kii, w Yamato.

Jimmu – Pierwszy cesarz Japonii

Zgodnie z japońskim mitem opowiadającym o powstaniu państwa, bogini słońca Amaterasu, najważniejsza w panteonie bóstw japońskich, zesłała

¹² *Ibidem*.

¹³ E. Pałasz-Rutkowska, K. Sarnecka, *op. cit.*, s. 20.

¹⁴ T. Wei, *The birth of Japan*, China 1975, s. 292.

¹⁵ J.W. Hall, *op. cit.*, s. 30.

na ziemię Ninigi'ego, swego wnuka, aby ten podporządkował sobie ziemie japońskie i rządził nimi wraz z całym swoim potomstwem po wsze czasy¹⁶. Według *Kojiki*, miała ona wręczyć mu przy tym trzy insygnia władzy cesarskiej: lustro (*Yata-no kagami*), miecz (*Kusanagi-no kagami*) i klejnoty (*Yasakani-no magatama*)¹⁷. Ninigi zszedł na ziemię na wyspie Kyūshū w prowincji Hyūga, na górze Takachiho¹⁸. Jednak, jak wynika z ksiąg, nie był on pierwszym cesarzem Japonii. Zgodnie z *Nihongi*, dopiero jego prawnuk o imieniu Iwarehiko wyruszył na wschód w 667 roku p.n.e. z Hyūgi, na podbój wysp japońskich. Zarówno *Kojiki* jak i *Nihongi* szczegółowo opisują drogę jaką przebył Iwarehiko. Z opowiadań wynika iż nie napotykał on zbyt dużego oporu dopóki nie dotarł do kraju Yamato znajdującego się na półwyspie Kii. Tam z pomocą bogini Amaterasu udało mu się pokonać wszystkich przeciwników i, jak napisano w *Nihongi*, 11 lutego 660 r. p.n.e., przyjął tytuł cesarza. Warto zwrócić uwagę na niezwykle dokładność co do dnia i miesiąca „koronacji” pierwszego cesarza. Kronika *Nihongi* podaje iż Iwarehiko ogłosił siebie cesarzem „w pierwszy dzień, pierwszego dnia miesiąca księżycowego”, co w kalendarzu gregoriańskim odpowiada właśnie dniu 11 lutego¹⁹. Tego samego dnia została ustanowiona stolica państwa Yamato w miejscowości Kashiwara. Iwarehiko znany nam jest pod pośmiertnym imieniem Jimmu, co dosłownie znaczy *Boski Wojownik*²⁰. Przyjął on miano *tennō*, niebiańskiego władcy, który swoją inwestyturę na cesarza czerpał z faktu bycia potomkiem samej bogini Amaterasu²¹. W ten oto sposób rejon Yamato został uznany za ośrodek władzy oraz kolebkę cywilizacji i państwowości japońskiej²².

Tutaj docieramy do problemu, który od dziesiątek lat pozostaje tematem niekończącej się dyskusji na temat początków państwa japońskiego. Zasadnicze spory wywołuje tzw. *Yamatai-mondai*, czyli *problem Yamatai*, który podzielił japoński świat naukowy na dwa obozy. Kluczową rolę w tej dyskusji odgrywa rozdział kroniki *San-kuo-shih*, o tytule

16 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 32.

17 J. Tubielewicz II, *op. cit.*, s. 64.

18 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 32.

19 W. Kotański, *Japońskie opowieści o bogach*, Warszawa 1990, s. 261; cyt. dalej: W. Kotański II.

20 W. Kotański I, *op. cit.*, s. 32.

21 N. Jofan, *Dawna kultura Japonii*, Warszawa 1977, s. 30.

22 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, 32.

Wo-jeń-chuan. Jest w nim mowa o posłach chińskich, którzy podróżowali do rejonu Yamatai położonego w kraju *Wa* – czyli w Japonii. Naukowcy zadają sobie więc zasadnicze pytanie: gdzie w takim razie wykształcił się pierwszy ośrodek japońskiej cywilizacji? Czy była nim, idąc za kronikami chińskimi, prowincja Yamato, czy też znajdował się on na wyspie Kyūshū, skąd zgodnie z *Kojiki* rozpoczęła się podróż mitologicznego potomka bogini Amaterasu²³? Pytania te pociągają za sobą kolejne: Jeżeli pierwszym ośrodkiem władzy w Japonii była prowincja Yamato, to czy powstał on w wyniku najazdu ludności pochodzącej z wyspy Kyūshū i czy rzeczywiście istniał wódz, który nosił imię Jimmu? I wreszcie, gdzie znajdował się półwysep Kii i opisywana w chińskich kronikach prowincja Yamato?

Wspomniany wcześniej fragment chińskiej kroniki *San-kuo-shih*, opisuje szczegółowo drogę jaką należało przebyć z chińskiej prowincji Taifang-chün aby dotrzeć do kraju zwanego Yamato. Pewne nazwy geograficzne podane w opisie pozostały niezmiennie i są łatwe w zlokalizowaniu, niestety większość nazw geograficznych uległa od czasów starożytnych całkowitym zmianom, co sprawia dziś spore kłopoty w odczytaniu tej trasy. W wyniku różnych interpretacji fragmentu kroniki chińskiej, powstała niezliczona ilość teorii dotyczących położenia kraju Yamato, a dyskusja nad słusznością którejkolwiek z nich trwa do dziś. Wielu badaczy przypuszcza, że ośrodek władzy cesarskiej w Yamato znajdował się na terenie prefektury Nara, nieopodal Unebiyamy (góry Unebi), gdzie zgodnie z opisami zawartymi w „świętych księgach” pochowany został „cesarz” Jimmu²⁴. Tam też znajduje się dziś mauzoleum cesarza Jimmu. Ma ono kształt okrągłego pagórka, który porośnięty jest lasem, otoczony fosą i podwójnym murem.

Od wielu lat trwa również dyskusja o to, którego z legendarnych cesarzy Japonii można uznać za pierwszego, ale historycznego władcę tego kraju²⁵. Jak już wcześniej wspomniano, kronika *Nihongi* podaje 660 rok p.n.e. jako datę koronacji pierwszego cesarza oraz narodzin państwa japońskiego²⁶. Oczywiście najnowsza historiografia podważa wiarygodność owych informacji, bowiem historycy od dawna pewni są już co do tego,

23 *Ibidem*, s. 19.

24 J. Tubielewicz II, *op. cit.*, s. 81.

25 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 35.

26 J.W. Hall, *op. cit.*, s. 29.

że jedność polityczna w Japonii osiągnięta została dopiero na przełomie III i IV wieku n.e., wraz z pojawieniem się na wyspach japońskich kurhanów zwanych *kofun*. Cesarz Jimmu jest obecnie uznawany za całkowicie legendarną postać, która w pewien sposób reprezentuje wczesne próby i dążenia do skonsolidowania państwa²⁷. Skoro historycy są pewni co do tego, że Jimmu jest postacią fikcyjną, to którego z władców możemy uznać za pierwszego, historycznego cesarza Japonii? Tutaj w odpowiedzi wymienianych jest kilku kandydatów: cesarz Ōjin, piętnasty władca według tradycyjnego porządku dziedziczenia, którego rządy przypadają na lata 270–310; cesarz Yūryaku, dwudziesty pierwszy władca Japonii, którego panowanie przypada na lata 457–479; cesarzowa Suiko, wymieniana jako trzydziesty trzeci władca, która panowała w latach 592–629; oraz cesarz Kōtoku, trzydziesty szósty władca, który miał panować w latach 645–654²⁸. Niestety na to pytanie, jak i na wiele innych, nie znamy odpowiedzi, a dyskusja wciąż trwa.

Okres kofun i yamato (III–VIII w.)

U schyłku III wieku krajobraz Japonii zaczął pokrywać się ogromnymi kurhanami, które nazywano *kofun*²⁹. Były one ogromnymi grobowcami w których składano ciała zmarłych wraz z dorobkiem życia. Największy odkryty kurhan znajduje się w Sakai nieopodal Osaki. Najprawdopodobniej jest to miejsca spoczynku cesarza Nintoku. Pojawienie się *kofun* było znakiem, że kraj ten wchodził w nową epokę, którą nazwano właśnie okresem Kofun. Na terenie całej Japonii ich liczbę szacuje się na ok. 10 tysięcy. Przypuszcza się, że epoka ta dobiega końca na przełomie VII i VIII wieku. Stało się to w skutek stopniowego rozpowszechniania się buddyjskiej tradycji kremacji ciała.

W okresie kofun, poprzez postępujące podziały klasowe wewnątrz *Uji*, czyli rodów, wykształciła się arystokracja rodowa. Członkowie *uji* zamieszkiwali jedno terytorium i posiadali wspólnego przodka. Wspólnym elementem wpływającym na jedność rodu był, obok więzów krwi,

27 W. Kotański II, *op. cit.*, s. 261.

28 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 35.

29 N. Jofan, *op. cit.*, s. 28.

kult *ujigami* – bóstwa rodowego³⁰. *Ujigami* był zwykle jeden z czczonych przodków. Takim bóstwem rodowym była chociażby bogini Amaterasu. Z początku czczona tylko przez członków rodu cesarskiego, z czasem dzięki sile ekonomiczno-militarnej tego rodu zrobiła karierę w całym kraju i stała się naczelnym bóstwem w shintoistycznym panteonie³¹. Rody wewnątrz swojej struktury charakteryzowały się pewną hierarchią. Władzę rodową sprawował *uji-no kami* – naczelnik wraz z arystokracją rodową, którą stanowili krewni naczelnika i zausznicy. Niżej w hierarchii stali *ujibito*, czyli pozostali członkowie rodu, a najniżej *nubi*, czyli niewolnicy. Wewnątrz tych wielkich struktur rodowych, pojawiły się ugrupowania zawodowe zwane *be* (lub *tomo*), które odegrały niezwykle istotną rolę ekonomiczną. Dzięki wytwarzanym przez *be* produktom wielkie rody pozostawały samowystarczalne, a co więcej nadwyżki z produkcji mogły przeznaczyć na wymianę.

Na przełomie III i IV wieku wyspy japońskie osiągnęły jedność polityczną poprzez podporządkowanie sobie rodów lokalnych przez potomków bogini Amaterasu, z którego jeden przedstawiciel, *kapłan niebios*, noszący tytuł *tenshi* (syna niebios) lub *tennō* (niebiańskiego władcy) sprawował władzę absolutną nad wszystkimi rodami³². Wszystkie rody uległy władzy centralnej i zostały wyróżnione tytułami dziedzicznymi, które nazywano *kabane*. Stworzono parędziesiąt tytułów, ale najważniejszymi z nich były: *muraji*, *omi*, *atak*, *sukune*, *kuni-no miyatsuko* czy *tomo-no miyatsuko*³³. Tytułem o najwyższym znaczeniu, czyli *omi*, uhonorowany był ród Soga. Po śmierci cesarza Yōmei (585–587) wokół kwestii następstwa tronu wybuchły zamieszki. Przeciwnikami w sporze były rody Mononobe i Nakatomi z jednej oraz ród Soga z drugiej strony. W 587 roku ród Soga odniósł zwycięstwo w sporze w decydującej bitwie w Shiki, gdzie wybił prawie wszystkich członków rodu Mononobe³⁴. Ród Soga zdobył w Yamato supremację i od tego momentu mógł przez długie lata narzucać swoją wolę zarówno innym rodom jak i samemu uznanemu już cesarskiemu rodowi. Na tronie osadzony został przez Sogów cesarz Sujun (588–592). Niestety w wyniku krnąbrności okazywanej swoim

30 R. Sasatami, *Kodai-nihon-no minzoku-to seikatsu*, Tokio 1962, s. 28.

31 N. Jofan, *op. cit.*, s. 29.

32 J.W. Hall, *op. cit.*, s. 49.

33 N. Jofan, *op. cit.*, s. 58.

34 *Ibidem*, s. 62.

protektorom został zabity w 592 roku. Był to jedyny w historii Japonii przypadek oczywistego mordu cesarza, za jego panowania. Co ciekawe kolejnym po Sujunie władcą kraju Yamato została kobieta, cesarzowa Suiko (593–628)³⁵. Osadził ją na tronie Soga-no Umako. Była ona wdową po cesarzu Bidatsu i siostrzenicą Umako. Cesarzowa jednak nie wykazywała chęci do sprawowania samodzielnych rządów. Ustanowiono więc dla niej regenta, którym został syn cesarza Yōmeia, książę Umayado znany jako książę Shōtoku (574–622).

Shōtoku taishi był tak wielką postacią, że krążyły wokół niego rozmaite legendy, często bardzo podkoloryzowane³⁶. Prawdopodobnie książę był najbardziej wykształconym człowiekiem swoich czasów. Interesował się bardzo studiami nad buddyzmem oraz klasykami chińskimi. Co więcej był pierwszą osobą, która w pełni rozumiała zawiłość buddyjskiej religii i potrafiła poprzez komentarze do sutr oraz egzegezę wytłumaczyć swoim rodakom owe zawiłości. W związku ze swoją pasją do kultury chińskiej, Shōtoku rozważał wprowadzenie reform, które opierałyby się właśnie na chińskim modelu. W roku 603 zdołał wprowadzić system *kammuri*, który polegał na podziale dostojników dworskich na dwanaście rang według kolorów i fasonów urzędowych nakryć głowy³⁷. Wprowadzenie tej formy nie zmieniło jednak na dworze Yamato istniejących układów. Historia przypisuje księciu Shōtoku sformułowanie *Jūshichi-jō-kempō*, czyli *Konstytucji w 17 artykułach*³⁸. Jednak przypisanie autorstwa tego aktu Shōtoku jest kwestią sporną. Współczesne badania wskazują, iż dokument ten powstał kilka dekad po śmierci wielkiego księcia. Warto zwrócić uwagę na zastosowanie w tytule tego aktu słowa *kempō*, co znaczy *konstytucja*. Użycie tego terminu w stosunku do tego dokumentu jest dość zwodnicze, ponieważ żaden z 17 artykułów nie ustanawia praw. Dokument ten stanowi tylko zbiór moralnych wskazówek, które zaczerpnięte były buddyzmu, konfucjanizmu i shintoizmu.

Po śmierci księcia Shōtoku, ród Soga przez kolejne lata narzucał swoją wolę rodom zamieszkującym kraj Yamato. Analizując Nihongi trudno nie zwrócić uwagi na oburzenie jej autorów, którzy sytuację polityczną w kraju nazywają tyranią i samowolą Sogów. Ostatecznie ród Soga został

35 L. Coleman, *The Dragon in China and Japan*, New York 2008, s. 201.

36 N. Jofan, *op. cit.*, s. 63.

37 J.W. Hall, *op. cit.*, s. 50.

38 *Ibidem*, s. 44.

zniszczony w wyniku spisku księcia Nakanoōe (626–671) i Nakatomiego Kmakao (614–669). W 645 roku doszło do ostatecznej rozgrywki, gdzie w ciągu kilku dni opozycja Sogów została całkowicie wytepiona. Na tronie zasiadł książę Karu znany przez historiografię jako cesarz Kōtoku (645–655), a Nakanoōe został jego następcą. Na tym kończy się okres supremacji rodu Soga a rozpoczyna się nowa era, era wielkich przemian i reform nazwana *Taika-no kaishin*.

Reformy *Taika* nie były jednorazowym aktem prawnym³⁹. Były one długotrwałym, wieloletnim procesem zmierzającym do stworzenia scentralizowanego państwa, które miało być rządzone przez arystokratyczną biurokrację pod zwierzchnictwem cesarskiego rodu⁴⁰. Zgodnie z informacjami zapisanymi w *Nihongi*, w 646 roku cesarz wydał edykt, w którym przedstawiony był kierunek w jakim będzie zmierzała polityka dworska. Chociaż niektórzy historycy podważają autentyczność tego aktu, wydarzenia które miały miejsce w Japonii w przeciągu kilkudziesięciu lat po jego wydaniu, odzwierciedlają treść edyktu. Dokument ten składał się z czterech artykułów⁴¹. Pierwszy zapowiadał zniesienie: rodowej własności magazynów ryżowych, rodowej własności ziem oraz kontroli rodowej nad wszystkimi *be*. Drugi artykuł edyktu zapowiadał: budowę stolicy; wprowadzenie podziału terytorialnego kraju, który miał być niezależny od posiadłości rodowych; budowę fortyfikacji granicznych, przejść górskich, przepraw rzecznych oraz ustanowienie służb drogowych. Kolejny, trzeci artykuł dotyczył nadziałów ziemi oraz rejestrów ludności. W czwartym i ostatnim artykule zapowiedziano zniesienie systemu danin i przymusowej pracy na rzecz rodowej arystokracji oraz zapowiadał wprowadzenie nowego systemu podatkowego: podatku od ziemi uprawnej, który miał być przekazywany cesarzowi przez każdą rodzinę. Zakładając, że informacje przekazane nam przez autorów *Nihongi* są prawdziwe, można stwierdzić, że ten akt ustawodawczy w pokojowy sposób obalił dotychczasowy porządek państwa Yamato i ustanowił scentralizowane państwo, na którego czele stał cesarz.

Długotrwały, zapoczątkowany w 645 roku proces przemiany społeczno-politycznej kraju Yamato został ukoronowany kodeksem *Taihō-ritsuryō*⁴². Kodeks ten promulgowany został w 702 roku otworzył nową

39 J.W. Hall, *op. cit.*, s. 49.

40 N. Jofan, *op. cit.*, s. 65.

41 *Ibidem*, s. 65–67.

42 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 56.

erę zwaną Taihō. Okres pomiędzy erą Taika a Taihō, był etapem przejściowym, w którym państwo Yamato przeistoczyło się z państwa o luźnych koneksjach rodowych w tzw. *ritsuryō-kokka*, czyli państwo, które oparte jest na ustalonych normach prawnych. Hierarchię rodowych organów zaczęto dostosowywać do potrzeb państwowej hierarchii. W 682 roku cesarz Temmu (673–686) wydał edykt, który wyraźnie sformułował zasadę arystokratycznego charakteru władzy⁴³. Edykt ten stanowił iż, zanim zostanie dokonany wybór osoby na sprawowanie urzędu, należy sprawdzić pochodzenie kandydujących na niego osób. Zgodnie z nim, urzędnikiem nie mógł być mianowany ktoś kto nie wykazywał się odpowiednim pochodzeniem. W ten sposób najwyższe urzędy centralnej administracji obsadzone zostały przez starszyznę rodów, które były najbardziej wpływowymi przed przewrotem i reformami. Na niższych szczeblach drabiny urzędniczej znajdowała się starszyzna rodów mniej wpływowych, a naczelnicy rodów zamieszkujących dalsze prowincje objęli stanowiska urzędnicze szczebla prowincjonalnego. Kraj został podzielony na *kuni* bądź *koku*, czyli prowincje, oraz *kōri* lub *gun* – powiaty⁴⁴. Nowy podział administracyjny państwa Yamato został przeprowadzony w taki sposób, że nowo powstałe prowincje pokrywały się ze starym podziałem według rodowych posiadłości. Pozwoliło to arystokracji prowincjonalnej na sprawowanie w imieniu cesarza władzy na tych samych terenach, które im podlegały przed okresem reform.

Prace reformatorskie szły jednocześnie na kilku płaszczyznach. W roku 670 po raz pierwszy został przeprowadzony rejestr ludności⁴⁵. Wprowadzono nowy system podatkowy, według którego wszyscy mężczyźni w pełni swych sił musieli pracować na ziemiach i płacić niewielki podatek od ziemi, który wynosił od 3 do 5 procent plonów. Kolejną reformą było budowanie aparatu administracyjnego na dwóch szczeblach: centralnym i prowincjonalnym. Istotną reformą była działalność legislacyjna. W latach 668–671 został sformułowany pierwszy kodeks zwany *ōmi-ryō*, który został nowelizowany niedługo po promulgowaniu⁴⁶. Kolejnym kodeksem opracowanym w latach 681–689 był *Kiyomihara-*

43 N. Jofan, *op. cit.*, s. 67–68.

44 J.W. Hall, *op. cit.*, s. 51.

45 W.W. Farris, *Population, disease, and land in early Japan, 654–900*, United States of America 1985, s. 19.

46 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 59.

ritsuryō, który po dwunastu latach został zastąpiony nowym kodeksem *Taihō-ritsuryō*. Od momentu promulgowania tego kodeksu kraj Yamato stał się państwem, które funkcjonowało w oparciu o normy prawne. Od tego momentu, aż do czasów Meiji, czyli do XIX wieku, nie powstał żaden kodeks, który dotyczyłby całego kraju.

Cesarstwo okresu Nara (VIII w.)

Po 702 roku, czyli po promulgacji kodeksu *Taihō*, Japonia dojrzała do stabilizacji. Jedynym, nie spełnionym do tego momentu punktem zawartym w dekrete Taika, była budowa stabilnej stolicy. W związku z tym już w 708 roku cesarzowa Gimmei (707–715) wydała edykt, na mocy którego stworzono Biuro Budowy Stolicy Nara. W miesiąc po wydaniu edyktu, poseł cesarski pospieszył do chramu *Ise-jinhū* aby powiadomić boginię Amaterasu o tym wielkim przedsięwzięciu. 9 dnia 3 miesiąca roku 710, dwór Gimmei został przeniesiony z Fujiwary do Nary. Formalnie stolica nosiła nazwę *Heijō-kyō* co znaczy: *stolica pokoju*, ale bardziej przyjęła się potoczna nazwa tego miasta, czyli znana nam do dziś Nara⁴⁷. Od tego momentu mówi się o początkach nowej ery w historiografii Japonii, którą nazywamy za nową stolicą okresem Nara.

W tym okresie wyraźnie zaczyna się zarysowywać granica między prowincjonalną Japonią a stolicą. Nara była w owym czasie pierwszym i jedynym miastem, w związku z czym bardzo szybko stała się ośrodkiem kultury duchowej i materialnej. Pomimo obfitowania w dzieła sztuki i bogactwa, Nara nie należał do miast szczęśliwych. Niezdrowa atmosfera polityczna była tak nieznosna, że cesarze wielokrotnie uciekali z miasta, aż po siedemdziesięciu czterech latach zostało ono ostatecznie porzucone. Cesarz Shōmu, który rządził od 724 do 749 roku, przenośli swój dwór trzykrotnie: najpierw do miejscowości Kuni w roku 744, następnie do Naniwy, aż reszcie osiedlił się w Shigaraki. Z kolei, cesarzowa Shōtoku, panująca w latach 764–770, przenośli swój dwór do miasta Yuge w 765 roku. Głównymi przyczynami tak częstego przenoszenia rezydencji cesarzy były działania sił, które stały poza tronem i walczyły o wpływy na cesarskim dworze.

⁴⁷ J.W. Hall, *op. cit.*, s. 53.

Już na początku VIII wieku scenę polityczną Nary opanowywać zaczął ród Fujiwara. Walczył on o swoją pozycję na rozmaite sposoby. Członkowie rodu obsadzani byli na stanowiskach urzędniczych a córki wydawano za mąż za członków rodu cesarskiego. Tutaj warto wspomnieć o przypadku cesarzowej Kōmyō. Była ona córką Fujiwary Fuhito (659–720) zasłużonego męża stanu i najbardziej wpływowego człowieka na cesarskim dworze. Kōmyō poślubiła cesarza Shōmu. Jako jedna z jego żon mogła uzyskać tytuł bądź rangę wśród jego żon i konkubin, ze względu na swoje urodzenie. Ale cesarzowej zależało na najważniejszym tytule jaki mogła uzyskać kobieta cesarza, a mianowicie na tytule kōgō, czyli cesarzowej pierwszej rangi. Sprzeciwił się temu wnuk cesarza Temmu, książę Nagaya, któremu nie podobały się rosnące wpływy Fujiwarów na cesarskim dworze. Po raz pierwszy w stolicy Nara doszło do krwawego incydentu zwanego w historii *Nagaya-no hen* – buntu Nagai, w wyniku którego książę został zmuszony do popełnienia samobójstwa⁴⁸. Oczywiście Kōmyō uzyskała upragniony tytuł i została mianowana cesarzową pierwszej rangi. Cesarz Shōmu po wielu próbach ucieczki od kłopotliwych zamieszek i intryg na dworze cesarskim zaczął szukać ucieczki w buddyzmie. W 741 roku, wydał on edykt, w którym nakazywał budowę klasztorów męskich i żeńskich, w każdej prowincji. W roku 749 po abdykacji cesarza Shōmu który całkowicie oddał się religii, tron objęła jego córka, księżniczka Kōken (749–758)⁴⁹. Po niespełna dziewięciu latach rządów, cesarzowa zmęczona zamieszkami na dworze podążyła śladami ojca i po abdykacji wstąpiła do klasztoru. Wówczas tron objął wnuk cesarza Tenchi, o imieniu Junnin, który był dość bezbarwną postacią. Mnich Dōkyō, który był bliskim doradcą cesarzowej Kōken, miał dalekosiężne plany wobec cesarstwa, a nowy cesarz ewidentnie mu stał na przeszkodzie do ich realizacji, ponieważ najprawdopodobniej to on namówił cesarzową Kōken aby ta usunęła cesarza Junnina z urzędu i wróciła do władzy⁵⁰. Nie spodobało się to ministrowi Fujiwarze Nakamaro, który w odpowiedzi na te działania, zebrał w 764 roku małą armię w celu dokonania przewrotu. Niestety Nakamaro poległ w walce a cesarz Junnin został zdetronizowany i zesłany na wyspę Awaji. Ex-cesarzowa

48 P.L. Swanson, C. Chilson, *Nanzan gude to japanese religions*, United States of America 2006, s. 152.

49 D.M. Brown, I. Ishida, *The Future and the Past*, London 1979, s. 33.

50 *Ibidem*.

Kōken ponownie objęła rządy w Japonii, ale tym razem jako cesarzowa Shōtoku⁵¹. Nie długo po tym wierny doradca cesarzowej, Dōkyō wystąpił do niej z żądaniem objęcia pozycji cesarza, powołując się na proroczy sen, w którym miał ukazać się mu Hachiman, bóstwo które cesarzowa darzyła największym szacunkiem⁵². Żądanie to wywołało duże oburzenie na cesarskim dworze. Cesarzowa posłała więc po odpowiedź posła do wyroczni Usa. Odpowiedź jaką uzyskała była jednoznaczna: cesarzem nie mógł zostać nikt, spoza rodziny królewskiej⁵³. Po śmierci cesarzowej Shōtoku w 770 roku, na tron wstąpił Kōnin który panował do roku 781. Mając na względzie rządy zwane Kōken-Shōtoku (podwójne rządy jednej królowej) do przepisów, które dotyczyły dworu cesarskiego wprowadzono nową klauzulę. Zabraniała ona dziedziczenia tronu przez kobiety, co miało istotne znaczenie dla kwestii dziedziczenia urzędu cesarza. Po rządach cesarza Kōnin, na tron wstąpił Kammu (781–806), za panowania którego pozycja rodu Fujiwara znacznie wzrosła, a Japonia wkroczyła w nową epokę zwaną Heian.

Japonia okresu Heian (VIII–XII w.)

Za początek okresu Heian uznaje się 794 rok. Wtedy to dwór cesarski przeniósł się do nowej stolicy o nazwie *Heian-kyō*, co dosłownie oznacza *Stolica Spokoju i Pokoju*⁵⁴. Było to zupełnie nowe miasto, które zostało powołane do życia dekretem przez cesarza Kammu. Miasto to pozostało siedzibą cesarską aż do 1869 roku. Dziś znane nam jest pod uproszczoną nazwą Kyōto. Cechą, która charakteryzowała okras Heian był względny, długotrwały pokój. Tę trwającą niemalże cztery wieki epokę możemy podzielić na trzy podokresy: wczesny okres Heian, średni okres Heian i schyłek okresu Heian.

W epoce tej doszło do rozwoju arystokracji jako klasy oraz jej stratyfikacji. W ramach tej klasy wykształciła się hierarchia, która związana była z pochodzeniem, rangami, urzędami i koneksjami rodzinnymi.

51 R. Abe, *The waving of mantra*, Columbia 1999, s. 21.

52 *Ibidem*, s. 22.

53 P.G. Martin, *Nara a cultural guide*, Singapore 1993, s. 133.

54 J.W. Hall, *op. cit.*, s. 58.

Na samym szczycie tej hierarchicznej drabiny stał sam cesarz wraz z rodziną. W ramach rodu cesarskiego również istniało rozwarstwienie. Zarówno żony jak i konkubiny cesarza posiadały różne tytuły czy rangi, które zależne były od ich urodzenia. Pochodzenie matek oczywiście rzutowało na pozycję potomków cesarskich. Najwyższy tytuł książęcy *shinnō* przeznaczony był tylko dla książąt czystej krwi, z kolei tytuł *naishinnō* nosiły tylko księżniczki czystej krwi⁵⁵. Cesarz mógł posiadać tyle żon i konkubin ile tylko zapragnął. Taka sytuacja miała swoje oczywiste zalety, ale też i wady. Niektórzy cesarze posiadali tak liczne potomstwo, że księżniczki, dla których zabrakło odpowiednich kandydatów na mężów, spędzały resztę swego życia pozostając starymi pannami, najczęściej wstępując do klasztorów buddyjskich. Trochę inaczej radzono sobie z książętami dla których zabrakło kandydatek na żony z odpowiednim statusem. Aby odciąć ich całkowicie od pretensji do tronu, nadawano im ziemię i nazwisko. Ród cesarski był wyjątkowym rodem w Japonii nie tylko ze względu na pozycję jaką zajmował w hierarchii ale również ze względu na fakt, że jako jedyny nie posiadał nazwiska⁵⁶. Dlatego też, książętom nadawano nazwisko wraz z przypisaniem do ziemi. Taira (Heishi) i Minamoto (Genji) były najczęściej nadawanymi nazwiskami. Co ciekawe aby rozróżnić gałęzie tych rodów, przed nazwiskiem dodawało się imię cesarza za panowania którego dana gałąź rodu została stworzona. Na niższym szczeblu stały rodziny *kuge*, czyli najwyższych dostojników aparatu państwowego jakimi byli ministrowie, doradcy cesarscy oraz wielcy radcy stanu. Najwspanialsze, i najważniejsze z punktu widzenia historii, nazwiska to Fujiwara, Minamoto, Tajihi, Abe czy Tachibana. Wszystkie te rody, za wyjątkiem Fujiwara, z czasem straciły na znaczeniu⁵⁷. Niżej w hierarchii znajdowały się boczne gałęzie wcześniej wymienionych wielkich rodów, oraz rodziny które w okresie Yamato znajdowały się w systemie *kanabe* na średniej pozycji. Dotyczyło to również nosicieli IV i V rangi dworskiej, którzy pełnili różne funkcje na dworze: paziów dworskich, kamerdynerów czy naczelników więzień. Poniżej piątej rangi wciąż mamy do czynienia z arystokracją, lecz ludzie tych rang traktowani byli niemalże jak osobnicy z gminu. Co się tyczy arystokracji zamieszkałej w prowincjach, to była ona postrzegana przez mieszkańców stolicy za nieokrzesanych gburów.

55 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 102.

56 *Ibidem*.

57 E. Pałasz-Rutkowska, K. Starecka, *op. cit.*, s. 21.

Część historyków uważa, że Japonia za panowania cesarza Kammu przeżywała szczyt autorytetu władzy cesarskiej⁵⁸. Niestety jego następcy zadbali o gwałtowny upadek tego autorytetu. Cesarz Heizei, który panował zaledwie trzy lata bo od 806 do 809 roku, zasłynął słabością zarówno fizyczną jak i psychiczną, bo dał się zdominować własnej teściowej. Kolejni trzej cesarze o imionach: Saga (od 809 r. do 823 r.), Junna (od 823 r. do 833 r.) oraz Nimmijō (od 833 r. do 850 r.) zasłużyli sobie na tytuł „trzech uczonych cesarzy”, jako że byli znani ze swego zamiłowania do nauki i rozrywek, które to pochłaniały zbyt wiele czasu aby móc się zainteresować sprawowaniem władzy⁵⁹. Kolejny cesarz Montoku (od 850 r. do 858 r.) nie wyróżnił się niczym specjalnym, a jego następcą cesarz Seiwa panujący w latach 858–876 odznaczył się tym, że był pierwszym cesarzem-dzieckiem, bo w chwili intronizacji miał zaledwie dziewięć lat⁶⁰. Panowanie pierwszego nieletniego cesarza miało bardzo istotne znaczenie historycznie dla urzędu cesarskiego. Mamy tu do czynienia z precedensem jakim było mianowanie po raz pierwszy w historii Japonii *sesshō*, czyli regenta, na dodatek nie będącego krwi cesarskiej⁶¹! Został nim wówczas Fujiwara Yoshifusa (804–872). Urząd ten odziedziczył po nim jego syn Mototsune (836–891). W roku 876 po śmierci cesarza Seiwy, tron odziedziczył jego dziewięcioletni syn, książę Yōzei. W 880 r. cesarz Yōzei osiągnął pełnoletniość a Mototsune przestał być regentem i został mianowany na *kampaku* czyli kanclerza, *rzecznika cesarskiego*. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż urząd ten został w Japonii wprowadzony dla Fujiwary i przez tenże ród zmonopolizowany. Dzięki działalności obu regentów ród Fujiwara miał stworzone podstawy do opanowania najwyższych urzędów: *sesshō* i *kampaku*. Stało się to początkiem formy rządów, którą nazywano *sekkai-seiji*, czyli rządy regentów i kanclerzy. Co więcej taki stan rzeczy świadczył o tym, że już w IX wieku pozycja rodu Fujiwara była mocno utrwalona, a precedensowe działania za panowania dwóch nieletnich cesarzy, pozwoliły Fujiwarom na legalizację manewrów politycznych, które przedtem rozgrywały się w cieniu tronu. Kolejnym cesarzem był Kōkō (884 r. – 887 r.), który został osadzony na tronie przez Mototsune, po detronizacji cesarza Yōzeia, który to zdradzał objawy

58 W.M. Tsutsui, *A companion to Japanese history*, Singapore 2009, s. 32.

59 G. Sansom, *A history of Japan to 1334*, United States of America 1958, s. 126.

60 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 104.

61 *Ibidem*.

choroby umysłowej. Ostatnim zaś cesarzem wczesnego okresu Heian był Uda, który panował od 887 r. do 897 r. Jak więc widać, od czasów cesarza Kammu, na tronie Japonii zabrakło na tyle silnej osobowości, która byłaby w stanie przeciwstawić się rosnącej potędze rodu Fujiwara.

Warto zwrócić uwagę na coraz częstsze odchodzenie od modeli chińskich już we wczesnym okresie Heian, które zauważalne było w bardzo intensywnej działalności kodyfikacyjnej. Do wciąż obowiązujących wówczas kodeksów *Taihō-Yōrō* zaczęto wydawać szereg nowelizacji *kyaku-shiki*⁶². Nowelizacje te bardzo często anulowały postanowienia kodeksowe. Zarządzenia i postanowienia *kyaku* były wydawane doraźnie, tylko wtedy gdy zachodziła taka potrzeba i gdy uznawano, że kodeksy nie są wystarczająco dostosowane do aktualnych warunków. Z kolei *shiki* były, często drobiazgowymi, uzupełnieniami kodeksów⁶³. Ze względu na to, że różnica pomiędzy tymi dwoma rodzajami nowelizacji była ledwo zauważalna zaczęto nazywać je zbiorczo *kyaku-shiki*. Nowelizacje wczesnego okresu Heian zostały zebrane w czterech zbiorach, dzięki zasłużonej pracy rodu Fujiwara: *Kōnin-kyaku* i *Kōnin-shiki* (820 r.), *Jōgan-kyaku* (869 r.) i *Jōgan-shiki* (871 r.)⁶⁴.

Średni okres Heian rozpoczyna się w roku 897 wraz z panowaniem cesarza Daigo. Był to pierwszy od stu lat cesarz, który wykazywał się ambicjami nie tylko w stosunku do panowania ale i również do rządzenia. Za jego czasów powstały zbiory *Engi-kyaku* (907 r.) oraz *Engi-shiki* (927 r.). Pierwszy zbiór niestety nie dotrwał naszych czasów, drugi z kolei stanowi zbiór 50 zwojów i stanowi dziś cenne źródło informacji. Daigo był pierwszym i ostatnim cesarzem średniego okresu Heian, który podbudował autorytet cesarski. Jego następcy często byli inwalidami bądź wykazywali choroby umysłowe. Oczywiście wszelkie ułomności cesarzy tłumaczone były działaniem złych duchów lub klątwami rzucanymi przez wrogów na ród cesarski. W tym okresie potęga rodu Fujiwara urosła do takiego stopnia, że zdominował on całkowicie życie kulturalne i polityczne kraju. Apogeum tej potęgi przypada na przełom wieku X i XI. Niestety w latach panowania cesarza Gosanjō sytuacja Fujiwarów zaczęła się stopniowo pogarszać. Cesarz Gosanjō był niezwykle ambitnym władcą i chciał przywrócić formę osobistych rządów cesarza. Nie

62 L. Frederic, *Japan Encyclopedia*, United States of America 2002, s. 792.

63 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 106.

64 *Ibidem*.

był on zrodzony z kobiety rodu Fujiwara i dążył do osłabienia autorytetu tego rodu. Cesarz postanowił uderzyć w najczulszy punkt Fujiwarów, czyli ich własności ziemskie. Nadwerzężyło to autorytet rodu Fujiwara, który dotychczas był nie do podważenia. W 1072 roku cesarz Gosanjō abdykował, ale pozostał aktywny politycznie⁶⁵. Podobno jego abdykacja była w pełni zamierzonym manewrem. Cesarz pragnął uwolnić się przez obsadzonego przez Fujiwarów dworu aby móc skutecznie i aktywnie zająć się polityką kraju. Niestety plany reformatorskie tego cesarza nie ujrzały światła dziennego, gdyż uniemożliwiła to jego przedwczesna śmierć w 1073 roku. Historycy przypisują cesarzowi Gosanjō zupełnie coś nowego. Otóż uważa się, że nie stworzył on koncepcji powrotu do wcześniejszej formy rządów, lecz przeciwnie – stworzył on zupełnie nową, którą nazwano *insei*⁶⁶. W wolnym znaczeniu termin ten oznacza *rządy z klasztoru*, ale komponent *In* znajdujący się w tym słowie może równie dobrze znaczyć *rezydencja*, bądź *cesarz który abdykował*. Ponieważ używano tego komponentu jako sufiksu dodawanego do nazwy rezydencji w których zamieszkiwali cesarze po abdykacji, powstały imiona dla ex-cesarzy. Dlatego też termin *insei* tłumaczy się jako *rządy ex-cesarzy*, bądź *rządy cesarzy, którzy abdykowali*⁶⁷. Historycy podają dwie daty, które zapoczątkowują okres *insei*, a tym samym również schyłkowy okres Heian. Pierwsza to rok 1072, czyli rok abdykacji cesarza Gosanjō. Druga data to koniec panowania kolejnego cesarza, czyli Shirakawy, który objął tron w 1072 roku a abdykował w 1086⁶⁸. Shirakawa po abdykacji oddawał się politycznym intrygom aż do dnia swojej śmierci w 1129 roku. Okres *insei* charakteryzował się tym, że władzę w kraju przejmowali ex-cesarze. Ich reskrypty cieszyły się podobno większym autorytetem niż edykty panujących wówczas cesarzy. Co do daty zakończenia okresu *insei* również są pewne rozbieżności. Jedne źródła podają iż przypada on na rok 1156 – śmierć ex-cesarza Tobu, inne źródła podają iż zakończył się on wraz z intronizacją cesarza Gotowy w 1185 roku, a jeszcze inne, że okres *insei* kończy się wraz ze śmiercią ex-cesarza Goshirakawy w 1192 roku.

Poza systemem *insei* charakterystyczne dla schyłkowego okresu Heian były zmiany w prowincjach, które miały coraz większy wpływ na życie

65 G. Sansom, *op. cit.*, s. 199.

66 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 108.

67 *Ibidem*.

68 G. Sansom, *op. cit.*, s. 154.

w stolicy. Liczne rody magnatów prowincjonalnych dążyły do utrwalenia swoich pozycji starając się zdobyć patronów w stolicy. Tu najczęściej pojawiającymi się rodami na arenie politycznej o były rody: Minamoto (związany z rodem Fujiwara) i Taira (ród świadczący usługi ex-cesarzom). W lipcu 1156 roku doszło do pierwszych zamieszek w stolicy⁶⁹. Pretekstem dla konfliktu była kwestia objęcia tronu. Do sprzeczności doszło pomiędzy dwoma ex-cesarzami: Sutoku (1123–1141) oraz Goshirakawa (1155–1158). Po obu stronach konfliktu znaleźli się zarówno przedstawiciele rodu Taira jak i Minamoto. Z krwawych zamieszek zwycięsko wyszło stronnictwo Goshirakawy. Ten krwawy epizod nazywany jest w historii *Hōgen-no ran*, czyli *Zamieszki ery Hōgen*⁷⁰. W rezultacie owych zamieszek wzmocniła się pozycja Tairy Kiyomoriego, przedstawiciela rodu Taira, który przyczynił się do zwycięstwa ex-cesarza Goshirakawy. W promocjach pomijany był Yoshitomo Minamoto, który stracił w krwawych zamieszkach część swojej rodziny. Nierówne traktowanie spowodowało, że konflikt pomiędzy Yoshitomo, a Kiyomorim zaczął narastać i doprowadził do wybuchu w grudniu 1159 roku *Heiji-no ran* – *zamieszek ery Heiji*⁷¹. W wyniku owych zamieszek ród Minamoto został prawie całkowicie zniszczony, a członkowie rodu Taira przez kolejne dwadzieścia lat prosperowali w całym kraju. Kiyomori nie próbował stworzyć nowej formy rządów. Nie burzył dotychczasowego porządku, ale starał się przejąć kontrolę nad wszelkimi kanałami władzy. Oddał on nawet swoją córkę Tokuko za żonę cesarzowi Takakurze (1168–1180), co było działaniem w stylu rodu Fujiwara. Jedyna różnica pomiędzy starym porządkiem a tym zaprowadzonym przez Kiyomoriego polegała na tym, że Kiyomori miał za sobą wojsko i nie pozwalał o tym zapominać utrzymując swoją pozycję dyktatora za pomocą siły. W 1180 roku cesarzem Japonii został wnuk Kiyomoriego, dwuletni książę Antoku (1180–1185). Kiyomori zaczął podupadać na zdrowiu. Sytuację tą chciał wykorzystać książę Mochihito (1151–1180), syn ex-cesarza Goshirakawy, wzywając wszystkich żyjących w prowincjach Minamotów do walki z rodem Taira. Niestety spisek został stłumiony w bitwie nad rzeką Uji, a książę Mochihito zginął w walce. Bitwa ta rozpoczęła okres *Gempei-kassen* – *walki Minamotów i Tairów*, który trwał pięć lat. W 1185 roku w bitwie

69 J. Tubielewicz I, *op. cit.*, s. 109.

70 M. Sesko, *Legends and stories around japanese sword*, BoD 2011, s. 121.

71 L. Frederic, *op. cit.*, s. 926.

w zatoce Dannoura ród Taira poniósł klęskę i na arenę polityczną wkroczyli Minamotowie otoczeni nimbem zwycięstwa. W wyniku wojennych zmagnięć Yoritomo Yoshitsune (1159–1189), bohater owych zmagnięć, uzyskał tytuł *sei-i-taishōgun*. Yoritomo przekształcił prerogatywy związane z tym tytułem i przekazał następnym pokoleniom. Rok 1192 i objęcie przez Yoritomo tytułu *shōguna*, jest jedną z dat, która historycy proponują jako koniec ery Heian. Niewątpliwie jedną z najistotniejszych cech epoki Heian jest upadek władzy cesarskiej⁷².

Bibliografia

- Abe R., *The waving of mantra*, Columbia 1999.
- Brown D.M., Ishida I., *The Future and the Past*, London 1979.
- Coleman L., *The Dragon in China and Japan*, New York 2008.
- Farris W., *Population, disease, and land in early Japan, 654–900*, United States of America 1985.
- Frederic L., *Japan Encyclopedia*, United States of America 2002.
- GUS, *Rocznik Statystyki Międzynarodowej 2012*.
- Hall J.W., *Japonia*, Warszawa 1979.
- Jofan N., *Dawna kultura Japonii*, Warszawa 1977.
- Kość A., *Filozoficzne podstawy prawa japońskiego w perspektywie historycznej*, Lublin 2001.
- Kotański W., *Japońskie opowieści o bogach*, Warszawa 1990.
- Kotański W., *Opowieści o pierwszych władcach japońskich*, Warszawa 1990.
- Martin P.G., *Nara a cultural guide*, Singapore 1993.
- Pałasz-Rutkowska E., Sarnecka K., *Historia państw świata w XX wieku: Japonia*, Warszawa 2004.
- Sansom G., *A history of Japan to 1334*, United States of America 1958.
- Sasatami R., *Kodai-nihon-no minzoku-to seikatsu*, Tokio 1962.
- Sesko M., *Legends and stories around Japanese sword*, BoD 2011.
- Swanson P.L., Chilson C., *Nanzan Guide to Japanese Religions*, United States of America 2006.
- Tsutsui W.M., *A companion to Japanese history*, Singapore 2009.
- Tubielewicz J., *Historia Japonii*, Wrocław 1984.
- Tubielewicz J., *Mitologia Japonii*, Warszawa 1977.
- Wei T., *The birth of Japan*, China 1975.

⁷² E. Pałasz-Rutkowska, K. Starecka, *op. cit.*, s. 21.